

TÜRK DİLİ

Dil ve Edebiyat Dergisi

20001

Sayı:589

Ocak 2001

Cilt : 2001 / I

Sayı : 589

Yıl : 2001

Türk Dili

YUNUS EMRE KONUSUNDA YAZILMIŞ OYUNLAR

Nail TAN

Türk halk kültürü (folkloru), oyun yazarları, opera ve bale bestecileri için zengin bir kaynaktır. Dünya edebiyatındaki birçok oyun; destan, efsane, halk hikâyesi, masal ve geleneksel tiyatro öğelerinden yararlanılarak yazılmıştır. Türk oyun yazarları da halk kültürü kaynağını zaman zaman değerlendirip değerli oyunlar yazmış, bunların önemli bir bölümü sahneye konulmuştur. Masallarımız ve Nasrettin Hoca ise daha çok çocuk oyunlarının yazılması sırasında değerlendirilmiştir.

Bu çerçevede, Türk oyun yazarlarınca ele alınıp oyunlaştırılan konulardan biri de Yunus Emre'nin hayatı olmuştur. Yunus Emre'nin efsane yüklü hayatı, şiirlerinde dile gelen duygu ve düşünce dünyası, birçok oyun yazarımızın ilgisini çekmiş, oyun yazmalarına sebep olmuştur. 1991 Yunus Emre Sevgi Yılı'na gelinceye kadar elimizde yedi oyun (Necip Fazıl Kısakürek, Recep Bilginer, Tarık Buğra, Nihat Asyalı, Nezihe Araz, Mustafa Necati Sepetçioğlu ve Sabahattin Engin'e ait) varken, söz konusu yılın etkisiyle yeni oyunlar yazılmış, sayı hızla artmıştır. Araştırmalarım göre, bugüne kadar Yunus Emre'yle ilgili şu oyunlar yazılmıştır:

Necip Fazıl Kısakürek: *Yunus Emre*

Recep Bilginer: *Yunus Emre*

Nihat Asyalı: *Yunus Diye Görüldüm*

Nezihe Araz: *Ballar Balını Buldum*

Tarık Buğra: *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri*

Sabahattin Engin: *Yunus Emre, Halkın Sevgisi ve Yunus Emre*

Mustafa Necati Sepetçioğlu: *Yunus Emre*

Orhan Asena: *Yunus Emre*

Sönmez Atasoy: *Bizim Yunus*

Sabahat Emir: *Yunus Emre*

Bunların yanında; Devlet Tiyatrolarınca 1994-1995 ve 1995-1996 yıllarında sahneye konulan, Maral Üner ve Tomris Çetinel'in yazıp sunduğu "Bacılarla Yunus" adlı dört kişilik (bir erkek, üç kadın) şiir gösterisi de bulunmaktadır. Bu gösteri, Devlet Tiyatrolarınca bir oyun kabul ediliyorsa da biz bu görüşe katılmıyoruz. Çünkü, Yunus Emre, dramatik öğelerden yoksun

olarak sunulmaktadır.

Bu oyunlardan başka, Erdoğan Aytekin ve Zeki Büyüktanır tarafından yazılan ve 1991 yılında İzmir’de yayımlanan iki bölümlük iki oyunun daha bulunduğu¹ öğrenilmiş, ancak söz konusu oyunların kitapları elde edilip okunamamıştır.

Oyun yoğunluğuna dikkatleri çektikten sonra, biraz da konuları, sahneye konuş teknikleri ve oynayıp oynamadıkları² üzerinde durmak istiyorum.

Necip Fazıl Kısakürek: *Yunus Emre*, 3 Bölüm, *Piyelerim*; C. I, İstanbul 1969, s. 66-124 “Toker Yayınları”. Kültür Bakanlığı Tiyatro Eserleri; C. II, *Yunus Emre, Kanlı Sarık, Para, Mukaddes Emanet*, İst. 1976, s. 9-64 *Yunus Emre-Kanlı Sarık*. Nesil Mat, İst. 1997, 6. b. s. 1-75 “b.d. Yayınları”.

Bu oyunun 1991 Yunus Emre Sevgi Yılı’nda Mehmet Kanık tarafından Fransızcaya çevirisi yapılmış ve Kültür Bakanlığınca yayımlanmıştır (*Younous Emre*, Ankara 1991, 60 s. Kültür Bakanlığı Yayınları: 1314).

Necip Fazıl’ın oyunu, Yunus Emre’nin Hacı Bektaş Velî Vilâyetnâmesi’ndeki efsanevî hayatını, halka düşüncelerini yaymasını, softa bir kadı tarafından yargılanışını anlatmaktadır. Yunus, şiirlerinde dile getirdiği duygu ve düşünceleriyle halkın acılarını, sıkıntılarını azaltmaktadır. Hayat hikâyesi ağırlıklı, şiirlerle desteklenmiş bir oyundur. Oyunun sonunda, Selçuklu Sultanı tahtırevan gönderip onu huzuruna davet eder. Ancak, Yunus Allah’tan davet aldığını söyleyip sonsuzluğa yürür.

Oyun, Devlet Tiyatroları repertuvarına girmemiş ve doğal olarak da bu kuruluş tarafından sahneye konulmamıştır. Ancak, Türkiye’de birçok amatör tiyatro ve okul tarafından pek çok kez sahneye konulup oynanmıştır.

Recep Bilginer: *Yunus Emre*, 3 Perde, Bahar Mat., İstanbul 1979, 108 s. “Cem Yayınları”

Türk Dil Kurumu 1980 Yılı Ödülü ve Yunus Emre Vakfı Büyük Ödülünü kazanan oyunda, Hacı Bektaş Velî Vilâyetnâmesi ve Şikâri

¹ 7-9 Mayıs 200 tarihleri arasında Eskişehir’de düzenlenen 8. Uluslar Arası Türk Halk Edebiyatı Semineri’nde Doç. Halil Buttannı’nın sunduğu “Yunus Emre ve Tiyatro” başlıklı bildiriye belirtilmiştir.

Erdoğan Aytekin: *Yunus Emre: (Sancılı Çağların Sevgi Çiçeği)*, Cumhuriyet Mat. İzmir 1991, 92 s.

Zeki Büyüktanır: *Yunus Emre*, Anadolu Dağıtım, İzmir 1991, 99 s.

² Devlet Tiyatroları repertuvarında Yunus Emre konulu oyunların oynanış sezonu ile ilgili bilgiler Dr. Deniz Taşkan’ın *Devlet Tiyatroları 35. Yıl, Devlet Tiyatroları 44. Yıl ve Devlet Tiyatroları 50. Yıl* kitaplarından alınmıştır.: Devlet Tiyatroları Araştırma Yayınları 1,2,3.

Tarihi'nde yazılanlar çerçevesinde Yunus Emre'nin hayatı anlatılmaktadır. Oyunda, Yunus Emre hem bir derviş hem de haksızlıklara karşı halkı hak aramaya çağırın bir önder durumundadır. Yunus, şeyhinin kızı Balım Kız'a da âşık olur. Dedikoduları önlemek için onunla evlenir. Ancak, bu evlilik, ruhanî bir evliliştir. Çünkü o Allah aşkıyla yanıp tutuşmaktadır. Dergâha döndüğünde, Balım Kız, onun erdiğini anlamıştır. Gerdek odasının kapısını kilitler: "Senin ruhunla benim ruhum şarabın duru suyla birleşmesi gibi birleşmiştir. Sen bende varsın, ben sende varım" der. Oyun, Yunus Emre ile Taptuk Emre'nin mistik buluşmasıyla sona erer. Yunus'un şiirleriyle örülmüş bir oyun. İstanbul Şehir Tiyatrolarında 1974-1975, Devlet Tiyatrolarında 1974-1975, 1984-1985, 1989-1990 ve 1990-1991 sanat sezonlarında sahneye konulmuştur. Almanca çevirisi de 1993 yılında Kültür Bakanlığınca yayımlanmıştır.

Nihat Asyalı: *Yunus Diye Göründüm*, 2 Perde

23 erkek, 12 kadın oyuncunun görev aldığı kalabalık kadrolu bir oyundur. Henüz yayımlanmamıştır.³ Her çağda, herkesin Yunus olabileceği düşüncesi üzerine kurulmuş olup tarihten yola çıkılarak günümüzle bağlantı sağlanmaktadır. İnsanca bir hayat herkesin doğal hakkıdır. Yunus insanlara bu gerçeği öğretmektedir. Yunus'un, yaşadığı dönemde çektiği sıkıntılar, İslâmiyet'i doğru yorumlayıp insanları aydınlatışı, bunun sonucu ermişliğe erişmesi, işlenmiştir. Oyun, 1989-1990 sanat sezonunda Devlet Tiyatrolarında sahneye konulmuştur.

Tarik Buğra: *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri*, 2 Perde.

Henüz yayımlanmamış bu oyun, Yunus Emre rolünde tek oyuncunun oynadığı bir oyundur. Oyunda, Yunus'un Allah'a ulaşma isteği, amacına ulaşmaya kadar geçen dönemdeki duyguları, düşünceleri, rüyaları, iç hesaplaşmaları anlatılmaktadır. Sonunda Yunus, kan dökmeden içindeki nefsi, benliği öldürür ve Allah'a kavuşur. Oyun 1990-1991, 1991-1992, 1992-1993, 1997-1998 ve 1998-1999 sanat sezonlarında Devlet Tiyatrolarınca sahneye konulmuştur.

Sabahattin Engin: *Yunus Emre*, 2 Bölüm, M.E. Bsm., ist. 1990, 94 s. "MEB Yayınları: 844"

³ Oyunla ilgili bilgi, Yaman Altınok'un *Devlet Tiyatroları Seçilmiş Yerli Oyunlar Kılavuzu* (Ank. 1995, 260 s.) adlı kitabından aktarılmıştır.

Bu oyun, sonu değiştirilerek *Halkın Sevgisi ve Yunus Emre* adıyla 1996 yılında Can Yayınları tarafından yeniden yayımlanmıştır (Anadolu Mat., İst. 1996, 140 s.).

XIII. yüzyılda Moğol işgali altındaki Anadolu'da, sosyal çalkantılarla sarsılan Anadolu Selçuklu Devleti bünyesinde yaşanan olayları; halkın acılarını, ümitsizliğini, Yunus Emre'nin ortaya çıkıp duygu ve düşünceleriyle insanları rahatlatması konusunu ele almaktadır. Bilginer'in oyununda olduğu gibi Hacı Bektaş Velî Vilâyetnâmesi'nden yola çıkmıştır. Yunus'un kendi benliğiyle ve mollalarla mücadelesi, halkı "sevelim sevilelim" düşüncesiyle etkilemesi, şiirlerle süslenerek anlatılmıştır. Oyunun sonunda, değişik yörelerin temsilcilerinden her biri, onun kendi topraklarına gömülmesini istemektedir.

Oyunun ilk baskısı, Yunus Emre'nin konuşmasıyla sona ererken, ikinci baskıda benzeri bir bitiriş "tanıtıcı" tarafından yapılmaktadır. Ödenekli tiyatrolarda sahneye konulmamıştır.

Mustafa Necat Sepetçioğlu: *Yunus Emre*, 2 Perde, İrfan Yayıncılık, İstanbul 1990, 87 s.

Tek kişilik (Yunus Emre rolü) bir oyundur. Ancak, Yunus Emre'nin hayalindeki kişilere de rol verilerek çok kişiyle oynanabilecek şekilde yazılmıştır.

Oyun, Yunus'un Tanrı'ya kendisini, dünyayı, bitkileri, hayvanları yaratmasına teşekkür ve duasıyla başlamaktadır. Moğollar, halka eziyet etmekte, elindeki avucundakini zorla almaktadırlar. Kuraklık dolayısıyla yeterli ürün de alnamamaktadır. Yunus Emre, halkın acılarına, ihtiyaçlarına çare bulmak için çırpınmaktadır. Yolda iki dervişle karşılaşır. Bu dervişlerin, yemek zamanı dua ettiklerinde önlerine sofraya gelmektedir. Dervişlerin dualarında andıkları kişinin Yunus Emre olduğu anlaşılır. Yunus Emre, Molla Kasım tarafından köylülerin huzurunda yargılanır. Molla Kasım, söylediği şiirlerden dolayı Yunus'u suçlar. Köylüler, Yunus'tan yana olurlar. Yunus Emre önce içindeki benliği yenmenin gerektiğini anlar.

İkinci perde uzun bir tiratla başlar. Yunus Emre, kendini sorgular. Bu sırada Moğol kolcular gelip Molla Kasım'ı götürürler, Ancak, halk şehre gelen Moğol Alayı'nın üç filini beslemenin derdindedir. Yunus Emre, Hacı Bektaş Velî'ye gidip köylüler için tohumluk buğday istemeye karar verir. Dergâha giderken yoldaki ağaçlardan alıç toplar. Hacı Bektaş Velî, Yunus'un armağan ettiği her alıç için bir nefes vermeyi teklif eder. Yunus, halk aç

olduğu için buğdayda ısrarlı olur. Bir kervan yükü buğdayla dergâhtan ayrılır, Yolda karşısına Molla Kasım çıkar. Yaptığının yanlış olduğunu anlar. Kervanı Molla Kasım'a teslim edip dergâha yönelir. Molla Kasım ve kervancı aralarında anlaşır buğdayı satarlar. Yunus dergâhın kapısını çalar. Yunus olduğunu söyler. İçerden "Bizim Yunus mu?" cevabını bekler. Dergâha teslim olmuştur artık.

Uzun tiratlarla, şiirlerle örülmüş, dili akıcı, sanat yönü güçlü bir oyun. Ödenekli tiyatrolarda oynanmamıştır.

Nezihe Araz: *Ballar Balını Buldum*; 2 Bölüm, Sistem Ofset, Ankara 1991, 60 s. "Kültür Bakanlığı Yayınları: 1307".

Günümüz dünyası ile Yunus Emre'nin yaşadığı dönem arasında bir bağ kurulan oyunda, Yunus Emre önce iç dünyasıyla hesaplaşmakta; bu dünyadaki Âsi Yunus, Abdal Yunus, Âşık Yunus, Derviş Yunus, Miskin Yunus tiplerini sevgi potasında eritmekte, sonra "sevelim sevillelim" çizgisinde insanlığa yönelmektedir. Oyunda, Yunus Emre, günümüz insanların arasına da girmekte, sorunlarının çözümüne, duygu ve düşünceleriyle yardımcı olmaktadır. 1989-1990, 1990-1991 sanat sezonlarında Devlet Tiyatrolarınca sahneye konulmuştur.

Orhan Asena: *Yunus Emre*, Müzikal 3 Bölüm. Ank. 1995, İlke Kitap Evi, 55 s.

Yunus Emre Sevgi Yılı'nda yazılmış ve 10 Şubat 1991 tarihinde yazımı tamamlanmıştır. 1996 yılında Devlet Tiyatroları Edebî Kurulunca kabul edilmiş olup henüz sahneye konulmamıştır.

Müzikal olarak yazılan oyunda, XIII. yüzyılın çalkantılı olayları içinde Yunus Emre'nin ortaya çıkışı, Taptuk Emre'nin kızı Gülkız'a âşık olması, gerçek aşk olan Allah aşkını tanıyıp eren durumuna gelmesi anlatılmaktadır. Karamanoğlu Mehmet Bey de oyunun kahramanlarından biridir. Türkçeye verdiği önem dolayısıyla XIII. yüzyılın unutulmaması gereken tiplerindedir. Oyun, melekler korusu ve Yunus Emre'nin birlikte söylediği şu dörtlükle sona ermektedir:

"Yunus ne hoş demişsin
Bal ü şeker yemişsin
Ballar balını buldum
Kovanım yağma olusun"

Sönmez Atasoy: *Bizim Yunus*, Bir Bölüm.

Devlet Tiyatroları Edebî Kurulunca beğenilerek repertuvaya dahil edilen bu tek kişilik kısa oyun, henüz sahneye konulmamıştır. Turneler ve köy temsilleri düşünülerek yazıldığı anlaşılıyor. Yunus Emre'nin hayatını, duygu ve düşüncelerini yansıtan, şiirlerle örülmüş bir oyundur.

Sabahat Emir: *Yunus Emre*, 2 Perde, Kalkan Mat. Ankara 1997, 177 s. "Kültür Bakanlığı Yayınları: 1943".

Oyundaki olaylar, Yunus'un doğduğu köyde başlamaktadır. Halk, yoksulluk içindedir. Beyin has adamı Cafer Ağa da, köylüyü haraca bağlamış olup onları ezmektedir. Köylülerin bezgin bir şekilde tarlada çalıştıkları bir gün, köye bir halk şairi gelir. Yunus adlı bir dervişin şiirlerini okur. Başta Yunus'un eski nişanlısı Amber olmak üzere köylüler, bu şiirlerin yıllar önce köylerinden ayrılan Yunus'a ait olduğunu anırlar. Yunus'un köylerindeki hayatını, olgun kişiliğini Amber'le ilişkisini hatırlarlar. Halk şairi de onlara Yunus Emre'nin Taptuk Emre'nin yanında yetişmesini, Allah'ın sevgilisi bir derviş olmasını anlatır. Köylüler, çok sevinirler.

İkinci bölümde, halkı aydınlatma yolunda ilden ile dolaşan, her gittiği yere umut saçan derviş Yunus köyüne gelir. Saygıdeğer kişiliği, akılları aydınlatan, gönülleri ısıtan duygu ve düşünceleriyle köylüler arasında bozulmuş olan birliğin, sevgi ve barışın adaletin yeniden kurulmasına yardımcı olur. Henüz, ödenekli tiyatrolarca sahneye konulmamıştır. Ancak, 1997 yılında ITÜ Türk Müziği Devlet Konservatuvarınca müzikal hâline getirilmiş ve sahneye konulmuştur.

Sonuç:

Ne mutlu ki, Türk oyun yazarları Yunus Emre konusunda birbirinden güzel onu aşkın oyun yazmışlardır. Bunlardan beşi Devlet Tiyatrolarında sahneye konulma şansına erişmiştir. Diğer oyunların da sahneye konulmasını temenni ediyoruz. Unutulmaması gerekir ki, her oyun sahnede canlandırılmak amacıyla yazılır. Yunus Emre konusunda on iki oyun yazıldığına göre, sıra Yunus Emre Operası'nın bestelenmesine gelmiştir diyebiliriz.